

ce a v ní obsažených dat jakožto součástí společného archeologického dědictví (§ I. 12.). Mezi odpovědnostmi členů SNAP ke společnosti je vyzdvihnout význam odborné úrovně a srozumitelného způsobu prezentace výsledků vědecké práce (§ II. 1.) či pro mnohé kontroverzní zápis o zveřejňování údajů o umístění archeologických lokalit (s výjimkou těch, které jsou chráněny konzervátorem památek). Z mnoha povinností členů SNAP k ostatním archeologům můžeme například jmenovat: dbalost o co nejvyšší didaktickou činnost (§ III. 12.); povinnost vedení srozumitelné a trvale využitelné terénní dokumentace pro ostatní archeology (§ III. 13.); zajištění přístupu k dokumentaci a k movitým a nemovitým nálezům pro všechny zájemce a jejich vzájemné provázanosti (§ III. 15.); povinnost zpřístupnění předběžných informací o výsledcích činnosti archeologické obci do 6 měsíců od ukončení každé terénní sezóny (§ III. 16.).

Některá z výše uvedených interních pravidel týkajících se nakládání s archeologickými informacemi si v minulosti našla uplatnění v rámci vyhlášek Ministerstva kultury a národního dědictví (MKIDN).⁶

V nejmladším z normativních aktů, který se zabývá archeologickými daty,⁷ je například potvrzen § III. 16. etického kodexu SNAP (§ 19. 8.) a dále stanovena lhůta tří týdnů pro odevzdání zprávy o archeologické akci (§ 19. 9.) a tří let o archeologickém výzkumu (§ 19. 11.). Ve shodě s předchozími vyhláškami je i v tomto aktu stanoven rozsah a jednotlivé součásti archeologické dokumentace, již je v rámci závěrečné nálezové zprávy o archeologickém výzkumu povinen každý vedoucí terénní akce po jejím ukončení předat místně příslušnému konzervátorovi.⁸

Z diskusí s polskými kolegy ovšem často vyplývá, že současná situace se od znění paragrafů mnohdy odlišuje. Především nedostatečný počet archeologů v úřadech regionálních konzervátorů znamená, že nemůže být prováděna vnitřní kontrola úplnosti odevzdávaných dat, natož pak jejich kvality.

Při pokusu o odpověď na otázku, zda je zveřejňování archeologické dokumentace účinným nástrojem veřejné kontroly a zda se může pozitivně odrazit v kvalitě odborné archeologické práce, nepanuje v Polsku shoda. Řada polských kolegů se domnívá, že neomezený přístup k odborným datům není vhodným nástrojem pro komunikaci se širokou veřejností, a proto není potřeba jejich kompletní zveřejňování. Pro spolupráci s co nejširším okruhem zájemců z mimooborových řad je podle nich nejvhodnější různorodá popularizace (prezentace památek *in situ*, weby, srozumitelné publikace, dny

otevřených dveří na výzkumech, archeoparky, přednášky a časté či aktualizované archeologické expozice v muzeích).

Tomasz CYMBALAK

■ Poznámky

6 Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. Dostupné online: <https://www.nid.pl/upload/iblock/315/315cc9bbec9647255ff31544af435d6c.pdf>, vyhledáno 13. 11. 2017.

7 Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14. 10. 2015. Dostupné online: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/1789>, vyhledáno 13. 11. 2017.

8 Załącznik do rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. (poz. 1789). Dostupné online: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/1789>, vyhledáno 13. 11. 2017.

Zveřejňování informací v archeologii – musíme? Můžeme? Chceme?

Právo na informace je zaručeno Listinou základních práv a svobod, přičemž toto právo lze omezit zákonem, pouze jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.¹

Prováděcím zákonem je zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím (dále jen „ZSPI“), přičemž k subjektům, které jsou dle tohoto zákona povinny podávat informace (dále jen „povinný subjekt“), náleží státní orgány, územní samosprávné celky a jejich orgány a veřejné instituce, mimo jiné tedy Národní památkový ústav,² muzea zřízená státem, veřejné výzkumné instituce zřizované dle zákona č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích,³ nestátní veřejné instituce zřizované územními samosprávnými celky⁴ a právnické osoby neziskové povahy sledující obecně prospěšný cíl.⁵ Mezi povinné subjekty lze tedy zařadit ve své podstatě všechny subjekty, které mají oprávnění k provádění archeologických výzkumů (dále jen „oprávněné organizace“), s výhradou aplikace výjimek vyplývajících ze zvláštních zákonů nebo přímo ze ZSPI, zejména § 11 odst. 5 písm. b), c) a d).⁶

Omezení práva na informace

Povinnost poskytovat informace se netýká dotazů na názory, budoucích rozhodnutí a vytváření nových informací (§ 2 odst. 4 ZSPI).

Při praktické aplikaci tohoto ustanovení se povinný subjekt nejčastěji ocitne před rozhodnutím, zda vyřizování konkrétní žádosti o informaci nepovede k vytvoření informace zcela nové – pokud totiž požadovaná informace reálně neexistuje, byť by si ji povinný subjekt byl schopen při využití jemu dostupných zdrojů vytvořit, je oprávněn příslušnou žádost o informaci odmítnout. Pokud ale požadovaná informace existuje a povinný subjekt ji musí pouze vyhledat či shromáždit (a to bez ohledu na pracnost a rozsah, které lze promítnout do refundace nákladů dle § 17 ZSPI), jde o pouhé zpracování odpovědi na žádost a povinný subjekt tak musí i učinit.

Jakkoliv se zdá být hranice mezi vytvořením nové informace a odpovědí na žádost jednoduše uchopitelná, není tomu tak. Vezměme si kupříkladu hypotetickou žádost o informaci o pohřebišťích kultury slezskoplatěnické v Královéhradeckém kraji – lze odůvodněně předpokládat, že alespoň jeden z povinných subjektů mezi stávajícími oprávněnými organizacemi disponuje informacemi o sledovaném typu archeologických lokalit. Tyto informace jsou coby samostatné záznamy vloženy do jím vytvořeného a spravovaného informačního systému, reálně tedy existují, ne však v žadatelem požadovaném stavu. Odpověď na prvotní žádost o informaci předpokládá aplikaci dotazu, který jako odpověď vrátí zcela novou, do této doby neexistující kvalitu – jde v tomto případě o novou informaci, nebo jen o pouhé zpracování odpovědi mechanickým vyhledáním určitého typu dat v databázi?

■ Poznámky

1 Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

2 Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 9 As 28/2007-77, publikovaný pod č. 1402/2007 Sb.

3 Adam Furek – Lukáš Rothanzl – Tomáš Jirovec, *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář*, Praha 2016, s. 40.

4 Ibidem, s. 34.

5 Ibidem, s. 41.

6 Zde uvedený povinný subjekt je z povinnosti poskytnout informace vyvázán, to však neznamená, že tak nemůže učinit v mezích zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), a zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dobrovolně, například na základě licenční nebo podlicenční smlouvy. Viz též Furek – Rothanzl – Jirovec (pozn. 3), s. 558n. Helena Chaloupková – Petr Holý, *Autorský zákon. Komentář*, Praha 2012.

Povinný subjekt také není povinen poskytnout informaci, pokud by tím byla porušena ochrana práv třetích osob k předmětu práva autorského nebo práv souvisejících s právem autorským (§ 11 odst. 2 písm. c) ZSPÍ), konkrétně tedy autorů a jejich osobnostních práv, případně práv pořizovatele k jím vytvořené a spravované databázi. Pro rozhodnutí, zda žádost, která se týká informací chráněných zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), vyřídit, či zamítnout, je zásadní, zda povinný subjekt vykonává k autorskému dílu dotčenému žádostí o informaci práva, která mu umožňují s tímto dílem nakládat (například majetková práva k zaměstnaneckému dílu⁷ nebo licenční práva v odpovídajícím rozsahu založená licenční smlouvou).⁸ Je-li tomu tak, požadované informace lze na základě licenční či podlicenční smlouvy poskytnout,⁹ pokud ne, povinný subjekt žádost o informaci zamítne.¹⁰

Právo na informace kontra veřejný zájem na ochraně archeologického dědictví

Veřejný zájem je neurčitý právní pojem obecně definovaný jako opak zájmu soukromého nebo zájmu jen určité skupiny.

V případném soudním sporu by se posuzovalo, nakolik je zájem na ochraně archeologického dědictví zájmem veřejným, tedy zájmem celospolečenským. V případě kolize veřejného zájmu a práva na informace by se pak pravděpodobně v přiměřeném rozsahu použila metodika vymezená v nálezů Ústavního soudu sp. zn. PL. ÚS 4/94. Výsledek posouzení není možné předjímat, nicméně lze předpokládat, že pokud by byl upřednostněn veřejný zájem na ochraně archeologického dědictví před právem na informace, tak pouze v rozsahu nezbytně nutném k dosažení sledovaného cíle, tedy zajištění ochrany archeologického dědictví, přičemž by se upřednostnilo řešení co nejméně omezující právo na informace. Z nálezů Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 557/09 však vyplývá, že upřednostnění veřejného zájmu před základním právem jednotlivce nelze předpokládat zcela automaticky.

Zveřejňování a zpřístupňování

S ohledem na citlivost tohoto problému by bylo užitečné oddělit od sebe zveřejňování informací o archeologických nálezech, kdy se zveřejňující subjekt vědomě zbavuje přímé kontroly nad tím, kdo a jak zveřejněná data využije, od jejich zpřístupňování, které je evidováno a realizuje se prostřednictvím víceúrovňových přístupových práv založených licenční či podlicenční smlouvou.

Zatímco zpřístupňování informací o archeologickém dědictví by mělo vést k postupnému vytvoření oborové vědomostní základny (databanky), která bude schraňovat údaje využitelné zejména pro další studium a vědecké bádání, zveřejňování informací o archeologickém dědictví by mělo být cíleno na oblast preventivní ochrany archeologického dědictví a na oblast osvětově-výchovnou.

Proto je žádoucí, aby každý vědecký výstup obsahoval obě tyto informační složky, tedy primární terénní data, která se při splnění všech zákonných podmínek mohou stát předmětem evidovaného a licencovaného zpřístupnění, a data určená ke zveřejnění. Pokud ale má mít existence oné veřejné složky vědeckého výstupu nějaký smysl a pozitivní externí dopad, musí zahrnovat:

a) Údaje potenciálně využitelné nearcheologickou, nicméně profesně zainteresovanou veřejností, zejména orgány územního plánování, orgány státní památkové péče a stavebními úřady. Uvedený výstup tedy musí obsahovat prostorové údaje, tj. vymezení zkoumané lokality, její uvedení do širšího kontextu sídelních struktur dané oblasti a zejména predikci výskytu dalších archeologických lokalit v okolí.

Pochopitelně, že v případě provedení totálního archeologického výzkumu dotčené lokality se provede prostorová identifikace ve své podstatě archeologicky vyprázdněného prostoru, avšak tím víc stoupá smysl a význam predikce výskytu dalších archeologických nálezů v okolní krajině.

Informace o již (pro)zkoumaných a především predikovaných lokalitách je pak bezpodmínečně nutné vložit do územně plánovacích podkladů, přesněji do územně analytických podkladů, které jsou určeny k prověření limitů využití území a v nichž se mimo jiné sleduje výskyt území s archeologickými nálezy.¹¹ Územně analytické podklady se aktualizují průběžně, na základě nových údajů o území a průzkumu území, každé dva roky se provádí jejich úplná aktualizace a jsou využívány při tvorbě územně plánovací dokumentace. Potenciální investoři mohou informace o archeologickém potenciálu zájmových nemovitostí získat buď z územně plánovací dokumentace, nebo prostřednictvím územně plánovací informace.¹²

Údaje o území poskytuje pořizovateli územně plánovacích podkladů orgán veřejné správy, jím zřízená právnická osoba a vlastník dopravní a technické infrastruktury, což znamená, že poskytovatelem oborových údajů je primárně Národní památkový ústav, a je tedy na ostatních archeologických subjektech, aby se informace o archeologických lokalitách dostaly na místo, kde mohou být k užítu.

b) Souhrn (abstrakt) poznatků ve formě uchopitelné pro laickou veřejnost, konkrétně rekonstrukce terénních situací, modely, vizualizace, výběr náleží zakomponovaný do terénních situací atd. Smyslem toho je maximální zainteresovanost veřejnosti čili souboru jednotlivců, z nichž značná část je vlastníky, případně investory, stavebními podnikateli a (téměř) všichni jsou daňovými poplatníky.

Jaké informace zveřejňovat, respektive zpřístupňovat?

Nejprve je třeba znovu zdůraznit, že fakticky jde stále o tytéž informace o archeologických lokalitách získané jakkoliv, zejména však v terénu, prostřednictvím primárního výzkumu. To, co se mění, je jejich struktura a stav zpracování. Pokud tedy diskutujeme o zpřístupnění či zveřejnění informací, diskutujeme ve své podstatě o formě, v jaké tak učiníme – jinak řečeno, o podobě databázové sestavy či grafického výstupu, jejichž prostřednictvím data zpřístupníme koncovému uživateli.

Každý z koncových uživatelů přitom zcela logicky preferuje informace v odlišné struktuře a úrovni zpracování.

Badatelům, kteří se specializují na určitýjev nebo území, postačí primární data a jejich interpretaci si provedou sami – data v této úrovni by se měla poskytovat výlučně na základě personalizovaných přístupových práv, přičemž právním titulem by měla být licenční či podlicenční smlouva.

■ Poznámky

⁷ Autorský zákon (pozn. 6), § 12n., § 58. Dále k tématu Adéla Faladová, *Autorské právo v praxi*, Praha 2015, s. 26, 40n. – Chaloupková – Holý (pozn. 6), s. 24n., 104n.

⁸ Občanský zákoník (pozn. 6), § 2358–2389. Blíže k tématu Milan Hulmák et al., *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*, Praha 2014, s. 597–658.

⁹ Postupem dle § 14a ZSPÍ, příslušných ustanovení občanského zákoníku (pozn. 6) a autorského zákona (pozn. 6).

¹⁰ Furek – Rothanzl – Jirovec (pozn. 3), s. 519n., 743n.

¹¹ Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), § 25n. Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a o způsobu evidence územně plánovací činnosti.

¹² Stavební zákon (pozn. 9), § 21.

¹³ Viz zákonnou úpravu k využití databází z hlediska práv autora (jde-li o tzv. pravé autorské dílo nebo o tzv. původní databázi) a práv pořizovatele databáze, tj. autorský zákon (pozn. 6) a občanský zákoník (pozn. 6). Dále též Furek – Rothanzl – Jirovec (pozn. 3), s. 744n. – Chaloupková – Holý (pozn. 6), s. 5n., s. 67n. – Faladová (pozn. 7), s. 18n. – Hulmák (pozn. 8), s. 624n., s. 657n.

Pro informační systémy a rychlou orientaci je třeba provést vyhodnocení dat (interpretaci) a vytvořit databázově použitelný abstrakt – i zde je na místě využít možnosti odstupňovaných licencovaných přístupových práv.¹³

Pro potřeby územního plánování je nutné mít k dispozici údaje o umístění lokality v krajině a o nálezech učiněných i predikovaných – tato data jsou již určena ke zveřejnění a k výkonu preventivní ochrany archeologického dědictví. Podstatné je tedy avizovat, jaký je archeologický potenciál příslušného pozemku, aniž by musely být nutně sdělovány informace o nálezech s vysokou mírou citlivosti vůči přemístění mimo režim archeologického výzkumu.

Pro územní samosprávu jsou žádoucí edukační abstrakty s maximem rekonstrukcí, vizualizací, modelací atd., které po zveřejnění kupříkladu v regionálních zpravodajích nebo na webových stránkách obcí a měst snad napomohou při ochraně místních lokalit, při rozhodování o budoucích investicích, při tvorbě územně plánovací dokumentace atd.

Jaká jsou rizika zpřístupňování a zveřejňování?

Půjde-li se cestou odděleného zpřístupňování a zveřejňování, nejsou rizika nijak extrémně vysoká, respektive možný pozitivní efekt za tato rizika stojí.

Pravděpodobnost zneužití nepublikovaných dat pro vlastní vědeckou práci je jistě jen velmi malá a při existenci licenční či podlicenční smlouvy i právně postižitelná.

Významná část organizací oprávněných k provádění archeologických výzkumů je financována z veřejných rozpočtů, takže ze strany veřejnosti je tu legitimní očekávání jisté transparentnosti v odborných výstupech oprávněných organizací, zejména mají-li vést ke zvýšení informovanosti vlastníků a ke snížení investičních rizik. Co je však ještě důležitější, údaje o archeologickém dědictví provázané s jednotlivými pozemky, které budou k dispozici v územně plánovacích podkladech, mohou vytvářet určitý tlak na samosprávu, aby je v pořizované územně plánovací dokumentaci zohlednily nebo minimálně informovaly o jejich existenci a navazujících povinnostech. Ke zvýšení informovanosti nearcheologické veřejnosti (například při veřejných projednáváních územních plánů příslušných sídel) pak mohou velmi výrazně napomoci již zmíněné rekonstrukce terénních situací, modely sídelních struktur atd.

Zde se totiž ocitáme v prostoru, kde může péče o archeologické dědictví nejvíc získat, ale i nejvíc ztratit – zejména tedy ve smyslu ochrany archeologických nálezů na původním místě, nikoliv ve smyslu jejich vyjmutí a uložení ve sbírkotvorných organizacích. Při výkonu péče

o archeologické dědictví se nejvíce potýkáme s absencí kulturního povědomí, které by převážilo nad individuálním vlastnickým zájmem. Část populace sice v obecné rovině nemá vůči ochraně archeologického dědictví zásadních námitek, ale v okamžiku, kdy praktický výkon této ochrany omezí konkrétního vlastníka či správce na jeho užívacích právech, jde toto vše stranou a maximem je strpění záchranného archeologického výzkumu, což ale z hlediska priorit preventivní péče o archeologické dědictví nelze považovat za vítězství. Příčinou popsaných postojů je zejména absence mentálních vazeb na místo bydliště, okolní krajinu a její historii spolu s až přepjatými reakcemi na cokoliv, co se byť jen vzdáleně podobá vrchnostenským zásahům do individuálních majetkových práv (jakkoliv to neplatí absolutně a čest všem výjimkám). Situaci, kdy je střet zájmů investora a péče o archeologické dědictví řešitelný pouze záchranným archeologickým výzkumem, je proto lépe se zcela vyhnout, a pokud toho lze někde a nějak dosáhnout, tak na poli územního plánování a komunikací s místními samosprávami.

Pochopitelně ani toto nezaručuje absolutní úspěch, pouze zvyšuje šance v některých případech předejít zničení archeologických lokalit. Možná by bylo užitečné si uvědomit, že archeologie (při vší úctě k ní coby vědeckému oboru) je jen jednou z mnoha profesí, které se při realizaci investic uplatňují, a kromě nezájmu o kulturní dědictví mají případné zájmové konflikty velmi často svůj původ v neznalosti, neprůhlednosti a obtížné předvídatelnosti našich postupů. Jediné, co v tomto ohledu můžeme udělat, je napomoci laicizaci oborového vědění.

Takže otázka na závěr: zpřístupňovat a zveřejňovat – ano, či ne? Ano, protože „ne“ už jsme zkusili a nefunguje to. Nebo alespoň ne dost. A jaká že je definice šilenství? Dělat stejnou věc stále stejným způsobem a očekávat jiný výsledek.

Jana KALFERSTOVÁ

Informace v archeologii a jejich zveřejňování – pohled zpět a zevnitř

Obsah kolokvia o zveřejňování informací v archeologii uskutečněného 20. dubna 2017 na pražském pracovišti Národního památkového ústavu vnímám jako zajímavý a konání kolokvia zpětně považuji za užitečné. Sám se pokládám za zastávce otevřené (nikoli však bezbřehé) informovanosti směrem k laické veřejnosti a zveřejňování směrem k vlastníkům, správcům, uži-

vatelům, státní správě a samosprávě, stejně tak jako dovnitř archeologické obce považují za zcela samozřejmé. Přesto si uvědomuji rozporuplnost tématu kolokvia. Pominu-li vlastní obsah tématu, nabízejí se otázky typu: Jde o téma, ve kterém lze dospět někam dál než k případnému rozvíření a vzájemnému sdělení názorů? Je takováto diskuse relevantním průzkumem názorů, a ne pouhým obrazem rozdílné míry iniciativy? Již dopředu bylo možné očekávat, že názory na tuto věc budou závislé na osobnostním založení, na vztahu k restrikcím či naopak k liberálnímu pojetí přístupu k informacím, na vztahu ke konkrétním lokalitám, na dominanci teoretického uvažování či kladení důrazu na praktickou stránku využití informací a ochrany archeologických lokalit. Velmi zjednodušeně řečeno: Jeden názorový tábor bude tvrdit, že zveřejňování informací je přímo návodem k pustošení archeologického dědictví, druhý pak bude prosazovat informační otevření jako povinnost vůči veřejnosti a způsob kultivace obecného povědomí o archeologickém dědictví a archeologii. Oba mají částečně ze svých úhlů pohledu pravdu a dopady mohou být takové i onaké. Tolik tedy očekávání. Nyní tedy osobní zhodnocení formou písemného příspěvku, kterým snad zčásti nahradím ten, o který mě organizátoři neúspěšně žádali v počátcích přípravy kolokvia.

Téměř každý příspěvek v rámci kolokvia mě vedl k dalším otázkám, podnětům a nejasnostem a také k uvědomění si přesahů problematiky do oblastí nejen legislativy a etiky, ale i celospolečenských trendů, náhledu na obor a jeho roli ve společnosti, postavení archeologie v kontextu ostatních vědních oborů a promyšlené budoucí povahy archeologie jako oboru. Ačkoli jsem problematičnost a složitost věci předpokládal, rozsah souvislostí a vlivů, které si zřejmě ne všichni uvědomujeme a jež se promítají do tématu a jeho pojetí, mě trochu zaskočil. Současně se ukázalo, že téma je to natolik rozsáhlé, že by si zasloužilo mnohem více času nebo více obdobných setkání zaměřených na dílčí otázky. Právě šíře případných připomínek a dotazů a neschopnost si je rychle utřídit tak, aby byly v relativně krátkém čase použitelné, mě vedla k zvolení psané formy doatečné reakce na toto kolokvium.

Ač některé příspěvky zaujaly metodickým postupem a pointami, za téměř brilantní formou se skrývaly obsahové i pojmové nejasnosti nebo dokonce jejich problematičnost (např. veřejnost jako nedefinovaný pojem, tu zahrnující laickou veřejnost, tu odbornou nebo jen archeologickou, tu vše dohromady, zveřejňování jako ekvivalent předhození informací v plen bez analýzy stávající úrovně a povahy zveřejňování, subjektivita a objektivita ve vztahu k ar-